

Τα διλήμματα για Ευρώπη και Ελλάδα

Βαγγέλης Μιχελινάκης, Λογιστής - Φοροτεχνικός

Είναι βέβαιο ότι το 2012 θα είναι από τα πιο δύσκολα μεταπολεμικά έτη για την Ευρωπαϊκή κυρίως, αλλά και για την παγκόσμια οικονομία. Ειδικά για την Ευρώπη λόγω της ληθασμένης (τουλάχιστον κατά τη γνώμη των επιφανέστερων εκ των Αμερικανών κυρίως οικονομολόγων) συνταγής αντιμετώπισης της πρώτης πιστωτικής κρίσης του 2008, το ξέσπασμα νέας σοβαρότερης και βαθύτερης οικονομικής κρίσης φαντάζει ως το πιθανότερο αυτή τη στιγμή ενδεχόμενο.

Οι πρώτοι μήνες του νέου έτους είναι εξαιρετικά κρίσιμοι από την άποψη ότι είναι αυτοί κατά τους οποίους θα ληφθούν οι κρίσιμες αποφάσεις που θα καθορίσουν το μέλλον της Ευρωπαϊκής αλλά και της παγκόσμιας οικονομίας τουλάχιστον για την επόμενη δεκαετία. Οι χώρες της ευρωζώνης, ή επί της ουσίας οι εξής δύο, δηλαδή η Γερμανία, θα πρέπει να επιλέξουν μεταξύ τριών βασικά κατευθύνσεων:

1. συνέχιση της σημερινής «σφιχτής» δημοσιονομικής και πιστωτικής πολιτικής, και διατήρηση του σκληρού ευρώ,
2. αλλαγή ηλιεύσης με μία πιστωτική χαλάρωση και ίσως ηπιότερη δημοσιονομική προσαρμογή, που θα οδηγήσει σε ένα πιο «μαλακό» ευρώ,
3. διάσπαση της ζώνης του ευρώ σε δύο η περισσότερα κομμάτια, τη ζώνη δηλαδή του σκληρού ευρώ και τη ζώνη μίας πιο μαλακής παραλληλαγής του κοινού νομίσματος (της λεγόμενης «δραχμέττας»¹) η οποία θα βρίσκεται όμως υπό καθεστώς απόλυτης οικονομικής και πολιτικής κυριαρχίας της Ε.Κ.Τ. και της Γερμανίας.

Θα είχε σημασία, στην παρούσα φάση, να προσπαθήσουμε να σκιαγραφήσουμε τις συνέπειες για τους Ευρωπαϊκούς λαούς και για την πορεία της οικονομίας της μίας ή της άλλης κατεύθυνσης, ώστε να είμαστε κατάλληλα προετοιμασμένοι όταν ληφθούν οι τελικές αποφάσεις.

1. Συνέχιση της υπάρχουσας οικονομικής πολιτικής

Ως υπάρχουσα οικονομική πολιτική χαρακτηρίζουμε αυτή της πιστωτικής συρρίκνωσης που συνίσταται στην άρνηση της αύξησης της νομισματικής κυκλοφορίας είτε με έκδοση νομίσματος είτε με άλλα πιστωτικά εργαλεία που κατά καιρούς πέφτουν στο τραπέζι, όπως το λεγόμενο ευρωμόλογο και της συνεπακόλουθης δημοσιονομικής προσαρμογής, μέσω της μείωσης των κρατικών δαπανών και της αύξησης των φορολογικών εσόδων.

Οι συνέπειες βέβαια αυτής της πολιτικής είναι ήδη λίγο ή πολύ ορατές, καθώς είναι η πολιτική των δύο τελευταίων ετών. Ειδικά για τους πολίτες του φτωχού νότου (όχι γεωγραφικά, αλλά οικονομικά) οι συνέπειες είναι η καλπάζουσα αύξηση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης, η πτώση του βιοτικού επιπέδου της πάλαι ποτέ κυρίαρχης στον Ευρωπαϊκό χώρο μεσαίας τάξης, η εξαθλίωση των λιαικότερων στρωμάτων, η καταστροφή των επαγγελματιοβιοτεχνών και των αγροτών, η διάλυση του στηρίγματος της μεταπολεμικής ανάπτυξης της Ευρώπης που ήταν το κοινωνικό κράτος και συνεπακόλουθο των παραπάνω η διάλυση αυτού που αποκαλούμε κοινωνικό ιστό. Διάλυση που προοδευτικά θα οδηγήσει σε καταστάσεις ανάλογες με αυτές των χωρών της Λατινικής Αμερικής προηγούμενων δεκαετιών. Η πορεία αυτή θα γίνει πιο βίαιη καθώς μια σειρά Ευρωπαϊκών χωρών τώρα εισέρχονται στον φαύλο κύκλο, που έχουμε ήδη ζήσει στην Ελλάδα δηλαδή: αύξηση των φόρων- μείωση της κατανάλωσης και ύφεση- μείωση των κρατικών εσόδων λόγω ύφεσης- νέα αύξηση των φόρων- αύξηση της ύφεσης κ.ο.κ. Ο φαύλος αυτός κύκλος οδηγεί σε κλείσιμο επιχειρήσεων, σε αδυναμία ή δυσκολία πληρωμών των υπολοίπων, σε φυγή κεφαλαίων σε ασφαλέστερους προορισμούς. Συνδυάζεται επίσης με μία ιδιότυπη στάση πληρωμών των κρατικών υπηρεσιών. Η στάση ή η μείωση των πληρωμών ασκείται μονομερώς προς τους υπαλλήλους του

1. Λογοπαίγνιο των λέξεων δραχμή, πεσσέτα, λιρρέτα.

δημοσίου, τους συνταξιούχους, τα σχολεία και τα πανεπιστήμια, τα νοσοκομεία και όχι προς τις τράπεζες ή γενικά το χρηματοπιστωτικό σύστημα που στο όνομα της αποφυγής της κατάρρευσής του λαμβάνει τεράστια οικονομικά πακέτα είτε με τη μορφή ρευστού είτε με τη μορφή εγγυήσεων.

Οι συνέπειες ωστόσο αρχίζουν να γίνονται αισθητές και στους πολίτες του πλούσιου βορρά, καθώς η μείωση της κατανάλωσης των υπολοίπων χωρών έχει αρχίσει να ασκεί πιέσεις στις εξαγωγές και στο ΑΕΠ και αυτών των χωρών με ορατό πλέον τον κίνδυνο εισόδου τους σε περίοδο βαθιάς ύφεσης.

Το μόνο όφελος από την άσκηση της πολιτικής αυτής είναι η επίτευξη του Γερμανικού οράματος της πληντικής κυριαρχίας του ευρώ, ως ισχυρού νομίσματος και νομίσματος αναφοράς που θα επιτρέψει στον διαχειριστή του (δηλαδή τους ίδιους) να αυξήσουν την πολιτική και οικονομική επιρροή τους, μετά από την Ευρώπη και σε όλη την υφήλιο.

Πάντως καθώς προοδευτικά εντείνονται οι αντιδράσεις τόσο εντός της ευρωζώνης όσο και εντός της ίδιας της Γερμανίας στην ακολουθούμενη πολιτική, θεωρώ εξαιρετικά δύσκολο να μην υπάρξει εντός των προσεχών μηνών μία μικρότερη ή μεγαλύτερη αλλαγή πλεύσης.

2. Χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής

Η χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής, δηλαδή η έκδοση νομίσματος που προϋποθέτει και τη μετατροπή της ΕΚΤ σε εκδότη τράπεζα στα πρότυπα της FED φαίνεται παρόλο που υποδεικνύεται από τους περισσότερους νομπελίστες οικονομολόγους και κάποια στελέχη της Ε.Ε. να συναντάει τη σθεναρή αντίσταση των Γερμανών, καθώς κατά την άποψή τους θα πυροδοτήσει πληθωρισμό και υποτίμηση του ευρώ του οποίου, με αυτό τον τρόπο, θα υποβαθμιστεί η σημασία στον διεθνή νομισματικό ανταγωνισμό. Βέβαια το να ανησυχεί κάποιος για τον πληθωρισμό αυτή τη στιγμή είναι ανοησία, καθώς η μεγάλη απειλή προέρχεται από την οικονομική ύφεση για την αντιμετώπιση της οποίας μπορεί να γίνει ανεκτό ένα ορισμένο επίπεδο πληθωρισμού. Άλλωστε κατά πολλούς οικονομολόγους ο πληθωρισμός είναι προτιμότερος από τον αντιπληθωρισμό που βρίσκεται προ των πυλών. Αν ρωτήσει κάποιος τους Ιάπωνες που υπέφεραν και υποφέρουν από αυτόν μάλλον θα το επιβεβαιώσουν.

Εκεί που πιθανόν να υπάρξει κάποια Γερμανική υποχώρηση είναι η έκδοση κάποιου ευρωομολόγου. Λέμε κάποιου γιατί δεν φαίνεται πιθανό αυτό να κατατείνει σε ένα είδος ενοποίησης του ευρωπαϊκού χρέους και ενιαιάς διαχείρισής του από τον εκδότη του ευρωομολόγου (δηλαδή την ΕΚΤ) αλλιώς για ένα ευρωομολόγο για το οποίο κάθε χώρα θα εγγυάται τη «φέτα» που της αναλογεί. Δηλαδή θα είναι μία εξελιγμένη μορφή του ΕFSF. Είναι όμως προφανές ότι κάτι τέτοιο δεν συνιστά λύση του προβλήματος, αλλιώς μία μικρή αναβολή εκτέλεσης του μελλοθάνατου, αφού όσο περισσότερες χώρες θα εισέρχονται στον μηχανισμό αυτό ως δανειζόμενες τόσο θα εκτοξεύονται τα επιτόκιά του ώστε να καταλήξει ασύμφορο και να καταρρεύσει και μαζί του να καταρρεύσει όλο το ευρωπαϊκό οικοδόμημα.

Επίσης μία τέτοια λύση δε σημαίνει ότι θα υπάρξει κάποιου είδους χαλάρωση της δημοσιονομικής προσαρμογής των «σπάταλων» υπερχρεωμένων χωρών, δηλαδή της λιτότητας με όλες τις συνέπειες που αναφέραμε πριν.

3. Διάσπαση της ευρωζώνης

Σύμφωνα με τα δημοσιεύματα του ευρωπαϊκού τύπου μία ελεγχόμενη διάσπαση της ευρωζώνης φαίνεται ως το δημοφιλέστερο plan b στα κέντρα χάραξης πολιτικής των Βρυξελλών. Φαίνεται να συνδυάζει την ανάγκη διατήρησης ενός ισχυρού αντιπληθωριστικού ευρώ, που θέλουν η Γερμανία και ορισμένες ακόμα ισχυρές οικονομίες, και της ανάγκης των υπολοίπων κρατών για ένα ελαστικό νόμισμα που θα τους βοηθήσει να αντιμετωπίσουν σε κάποιο βαθμό το πρόβλημα της ανταγωνιστικότητάς τους και της ανάπτυξης της οικονομίας τους. Ωστόσο υπάρχουν πολλά σημαντικά αγκάθια που εμποδίζουν αυτή τη στιγμή την προώθηση ενός τέτοιου σχεδίου. Το πρώτο είναι ότι θα πρέπει να συνοδευτεί από γενναίο κούρεμα του χρέους των χωρών που θα υιοθετήσουν το υποτιμημένο νόμισμα, καθώς σε διαφορετική περίπτωση θα επιδείνωνε σε τέτοιο βαθμό το πρόβλημα του εκφρασμένου σε ευρώ χρέους τους, που θα ισοδυναμούσε με άλμα στο κενό. Εάν σκεφτεί κανείς την απροθυμία των διεθνών πιστωτών να συμμετάσχουν στο κούρεμα του Ελληνικού χρέους που συνιστά μικρό μέρος του χαρτοφυλακίου τους, είναι προφανές τι θα γίνει σε περίπτωση που τεθεί θέμα κουρέματος του χρέους της Ισπανίας ή της Ιταλίας. Το δεύτερο αγκάθι είναι ο κίνδυνος να απωλέσει η Γερμανία τη δυνατότητα πραγματοποίησης φτηνών εξα-

γωγών στις χώρες του φτηνού νομίσματος με δυσμενείς συνέπειες στη δική της ανάπτυξη, αλλά και στον έλεγχο των χωρών αυτών. Για το λόγο αυτό είναι δεδομένο ότι θα προσπαθήσει να συνδυάσει κάτι τέτοιο με την και τυπική εκχώρηση της κυριαρχίας των χωρών αυτών σε κέντρα όπως η ΕΚΤ ή η Κομισιόν ώστε να διατηρεί τον έλεγχο της κατάστασης και να περιορίζει τυχόν δυσμενείς για αυτή συνέπειες.

4. Τα διλήμματα της Ελλάδας

Μέσα σε αυτό το περιβάλλον θα πρέπει και η Ελλάδα να καθορίσει τη θέση της και να αποφασίσει τη μοίρα της. Η μία επιλογή είναι να συνεχίσει να κάθεται στη γωνιά αυτοτιμωρούμενη και να υπομένει τις οικονομικές και πολιτικές ταπεινώσεις που τις επιφυλάσσουν οι ισχυροί της Ευρώπης. Η δεύτερη είναι να αποφασίσει να διαμορφώσει μία εθνική πολιτική είτε εντός αλλά είτε και εκτός πλαισίων ευρωζώνης, εάν αυτό είναι απαραίτητο. Ο τυχόν συνδυασμός της πρώτης επιλογής εκ μέρους της Γερμανίας και της παραμονής της Ελλάδας σε αυτό το παιχνίδι, επιφυλάσσει απίστευτα δεινά για τον Ελληνικό λαό και θα μας κάνει να αναπολούμε το 2011 με νοσταλγία. Με την ανεργία ήδη στο 20%, τους επίσημα φτωχούς στο 30%, τους συνταξιούχους να μετράνε κάθε μήνα λιγότερα ευρώ στην τσέπη τους, τους εργαζόμενους να δέχονται τη μία περικοπή μετά την άλλη, τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις να κλείνουν με ταχύτατους ρυθμούς, τα νοσοκομεία χωρίς αναγκαίο ιατροφαρμακευτικό υλικό, τα σχολεία χωρίς καν βιβλία και με τον Υπουργό Οικονομικών έτοιμο να εφορμήσει στα τελευταία εναπομείναντα ευρώ των Ελλήνων, θα πρέπει να είναι σε απίστευτο βαθμό αποκομμένος κάποιος από την πραγματικότητα, ώστε να περιμένει οποιαδήποτε διέξοδο πέραν της κατάρρευσης.

Η επιλογή της δεύτερης πολιτικής επίσης θα οδηγήσει στο ίδιο αποτέλεσμα, στο βαθμό που δεν θα συνοδευτεί με αλλαγή, στην κατεύθυνση της χαλάρωσης, της περιοριστικής δημοσιονομικής πολιτικής. Η τρίτη επιλογή μπορεί υπό προϋποθέσεις να δώσει μία ευκαιρία βελτίωσης της υφιστάμενης κατάστασης. Ελλοχεύει όμως όπως αναφέραμε τον κίνδυνο να αναγκαστεί η Ελλάδα, όπως και οι άλλες χώρες του νότου, να εκχωρήσει οριστικά και αμετάκλητα και τυπικά μέρος της εθνικής της κυριαρχίας σε υπερεθνικά κέντρα. Για το λόγο αυτό απαιτείται από τώρα η χάραξη μίας εθνικής στρατηγικής ώστε να αποφευχθεί κάτι τέτοιο. Μία τέτοια εθνική στρατηγική πρέπει αναγκα-

στικά να περιλαμβάνει μέσα στα πιθανά σενάρια και αυτό της υιοθέτησης «εθνικού νομίσματος» (Ε.Ν.) στην περίπτωση που ο Ελληνικός λαός αποφασίσει κάτι τέτοιο.

Μιλώντας για Ε.Ν. δεν εννοούμε τη παλαιά δραχμή, η οποία δεν μπορεί να επανέλθει, αλλά για νέο εθνικό νόμισμα (π.χ. νέα δραχμή ή άλλη ονομασία) του οποίου η αρχική ισοτιμία μετατροπής με το ευρώ θα είναι 1:1 και το οποίο στη συνέχεια θα υποτιμηθεί σε μία πιθανή ισοτιμία 1:1,4 με 1,5.

Στο θέμα αυτό μέχρι στιγμής διατυπώνονται κάποιες ακραίες απόψεις οι οποίες δεν βοηθούν την ψυχραιμία και νηφάλια συζήτηση που πρέπει να ανοίξει. Από τη μία οι οικονομολόγοι και οι οικονομολογούντες που συνδέονται με τον ένα ή άλλο τρόπο με το χρηματοπιστωτικό σύστημα και τις τράπεζες προσπαθούν να μας πείσουν ότι με την επιστροφή σε Ε.Ν. θα γυρνάμε πεινασμένοι στους δρόμους, θα κυκλοφορούμε με κάρτα, ότι η ζωή μας θα είναι κόλλαση, ότι περίπου θα συμβάλλουμε στην έλευση του αντίχριστου, του Αρμαγεδδών ή ακόμα και των εξωγήινων. Από την άλλη υπάρχουν οι οικονομολόγοι που προσπαθούν να μας πείσουν ότι με το Ε.Ν. ως διά μαγείας θα λυθούν όλα τα προβλήματα της χώρας, η ανεργία θα εξαλειφτεί, οι μισθοί θα εκτοξευτούν στα ύψη, το φαύλο σημερινό πολιτικό σύστημα θα καταρρεύσει και θα αντικατασταθεί από πολιτικούς που θα νοιάζονται για το λαό και την πατρίδα και γενικά ότι θα μας βρουν όλα τα καλά.

Είναι προφανές ότι τέτοιου είδους συζητήσεις εντάσσονται σε προπαγανδιστικές προωθήσεις της μιας ή της άλλης αντίληψης και δεν βοηθούν στην κατεύθυνση της νηφάλιας συζήτησης που όπως είπαμε πρέπει να ανοίξει. Στην πραγματικότητα η επαναφορά του Ε.Ν. έχει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα που πρέπει να σταθμιστούν και εάν κρίνουμε ότι τα πλεονεκτήματα είναι περισσότερα από τα μειονεκτήματα, να δούμε πως θα ελαχιστοποιήσουμε τις επιπτώσεις των μειονεκτημάτων αυτών. Τέλος θα πρέπει να υπάρξει η σύγκριση με τις αντίστοιχα θετικές και αρνητικές συνέπειες που θα έχει η παραμονή στο ευρώ.

Τα μειονεκτήματα του Ε.Ν. σε καθαρά οικονομικό επίπεδο είναι:

Η άνοδος των τιμών των εισαγόμενων προϊόντων και κυρίως του πετρελαίου που παρά τις προ διετίας διακρυστάσεις περί πράσινης ανάπτυξης, εξακολουθεί να αποτελεί μαζί με το φυσικό αέριο την κύρια ενεργειακή πηγή

της Ελληνικής οικονομίας. Σοβαρά προβλήματα θα αντιμετωπίσουν επίσης οι εισαγωγικές επιχειρήσεις και οι τράπεζες λόγω των υποχρεώσεων που έχουν σε ευρώ. Ειδικά οι τράπεζες θα χρειαστεί να περάσουν υπό κρατικό έλεγχο και προστασία, καθώς είναι απίθανο να δεχθούν να αναλάβουν οι υφιστάμενοι ή νέοι μέτοχοι το βάρος των ζημιών που θα προκληθούν λόγω της εξυπηρέτησης του υφιστάμενου εξωτερικού δανεισμού.

Η άνοδος του εκφρασμένου σε Ε.Ν. χρέους λόγω της υποτίμησης, που οδηγεί στην ανάγκη προσωρινής στάσης πληρωμών και κουρέματος ή διαγραφής μεγάλου ποσοστού επί του συνόλου του χρέους. Επειδή κάτι τέτοιο θα οδηγήσει στην διακοπή του δανεισμού της χώρας, θα εξακολουθήσει να υπάρχει η ανάγκη ισοσκελισμένου κρατικού προϋπολογισμού. Τυχόν συστηματική κάλυψη των ελλειμμάτων με έκδοση νέου χρήματος μπορεί να οδηγήσει σε έναν απεχθή φαύλο κύκλο υποτιμήσεων του νομίσματος και πληθωρισμού, που σε συστηματική βάση θα εξανεμίζει τα πλεονεκτήματα που θα δούμε στη συνέχεια.

Σημαντικότερο ίσως πρόβλημα είναι η τεχνική πλευρά της μετάβασης. Η αλληγή νομίσματος είναι μία διαδικασία που απαιτεί μία προετοιμασία προκειμένου να τυπωθεί και να κυκλοφορήσει στην αγορά το νέο χρήμα και προκειμένου να προσαρμοστούν κατάλληλα τα υπολογιστικά μηχανογραφικά συστήματα και μηχανές. Στην προκειμένη περίπτωση ο χρόνος αυτός δεν θα υπάρχει με αποτέλεσμα για ένα μεταβατικό χρονικό διάστημα ενός περίπου εξαμήνου να χρειαστεί να υπάρχουν έκτακτα μέτρα με διοικητικούς περιορισμούς στις αναλήψεις και κυρίως σε μεταφορές κεφαλαίων στο εξωτερικό. Αυτό θα οδηγήσει σε προβλήματα ρευστότητας την πραγματική οικονομία. Ενδεχομένως πριν δύο χρόνια μία τέτοια κατάσταση θα ήταν διαχειρίσιμη, όμως λόγω του ήδη υφιστάμενου περιορισμού της ρευστότητας θα πρέπει να μελετηθούν τρόποι διαχείρισης, εάν υπάρχουν, μίας τέτοιας κατάστασης.

Από την άλλη πλευρά υπάρχουν τα πλεονεκτήματα. Το βασικότερο όλων βέβαια είναι η ανάκτηση μέσω της υποτίμησης, της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Ειδικά σε ορισμένους τομείς όπως ο τουρισμός, η αγροτική οικονομία και η εγχώρια με εξαγωγικούς προσανατολισμούς μεταποίηση αναμένεται να υπάρξει εντυπωσιακή ανάκαμψη της ζήτησης, η οποία θα οδηγήσει σε αύξηση της απασχόλησης και των αμοιβών μειώνοντας την ανεργία.

Μία τέτοια εξέλιξη θα έχει σε δεύτερη φάση ευεργετικές συνέπειες και στην αύξηση της εγχώριας ζήτησης και μάλιστα προϊόντων παραγόμενων στην Ελλάδα, λόγω της ανόδου των τιμών στα εισαγόμενα. Επίσης θα οδηγήσει σε αύξηση των φορολογικών εσόδων και των εσόδων των ασφαλιστικών ταμείων, λόγω της ανόδου της απασχόλησης και των εισοδημάτων. Επίσης μεσοπρόθεσμα (μετά την μεταβατική περίοδο) θα καταστήσει τη χώρα ελκυστικότερο προορισμό για την προσέλκυση υγιών και όχι κερδοσκοπικών ξένων επενδύσεων, εάν συνδυαστεί με μέτρα που ούτως ή άλλως πρέπει να ληφθούν όπως η μείωση της γραφειοκρατίας, η εγκαθίδρυση σταθερού φορολογικού συστήματος και η αναδιοργάνωση του κράτους με την καθιέρωση της αξιοκρατίας αντί της τακτοποίησης πολιτικών και κομματικών φίλων και της πάταξης των μικρών ή μεγάλων «γρηγορόσημων».

Μετά τη σταθεροποίηση του νέου νομίσματος δεν θα υπάρχει επιδείνωση της οικονομικής θέσης των νοικοκυριών, δεδομένου ότι σε αντίθεση με την εσωτερική υποτίμηση η νομισματική υποτίμηση δεν είναι επιλεκτική αλλαγή είναι οριζόντια. Δηλαδή στο ίδιο μέγεθος υποτιμούνται οι μισθοί, οι τιμές, τα χρέη προς τις τράπεζες κλπ. Οπότε εάν υπάρξει κρατική παρέμβαση κυρίως στον τομέα των καυσίμων, δεν θα υπάρξει αύξηση τιμών σε σχέση με τον μισθό παρά μόνο για εισαγόμενα προϊόντα που μπορούν σταδιακά να υποκατασταθούν με εγχώρια παραγόμενα. Ειδικά για τα καύσιμα που ως πρώτη ύλη επηρεάζουν το κόστος παραγωγής όλων των προϊόντων θα πρέπει το κράτος να μειώσει τον φόρο αφού πάνω από το ήμισυ της λιανικής τιμής των καυσίμων αφορά φορολογικές επιβαρύνσεις. Η άνοδος της κατανάλωσης θα μπορεί να υποκαταστήσει την απώλεια των κρατικών εσόδων, από την μείωση των φόρων των πετρελαιοειδών, ώστε να μην επηρεαστούν τα συνολικά έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού. Μεσοπρόθεσμα το βιοτικό επίπεδο θα μπορεί να επανέλθει στα προ κρίσης επίπεδα λόγω της ανάκαμψης της οικονομίας που περιγράψαμε στην αρχή.

Τέλος ακόμη και κάποια από τα μειονεκτήματα μπορούν, εάν υπάρξουν οι κατάλληλοι πολιτικοί χειρισμοί, να μετατραπούν μακροπρόθεσμα σε πλεονεκτήματα. Για παράδειγμα η αδυναμία εξωτερικού δανεισμού του κράτους, θα μπορούσε να οδηγήσει σε εξορθολογισμό των δαπανών και των εσόδων, δηλαδή σε κόψιμο της μίζας, πάταξη της φοροδιαφυγής κλπ. Η ενεργειακή εξάρτηση θα μπορούσε να οδηγήσει τόσο σε στροφή προς τις πρά-

σινες μορφές ενέργειας όσο και σε διερεύνηση ύπαρξης των πλούσιων σύμφωνα με τη φημολογία υποθαλάσσιων και μη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στον Ελληνικό χώρο.

5. Επίλογος

Το σίγουρο είναι ότι σε κάθε περίπτωση είτε με ευρώ είτε με Ε.Ν. η κατάσταση βραχυπρόθεσμα θα είναι δύσκολη. Η δραματική μείωση της ρευστότητας τους προσεχείς μήνες δεν είναι το τίμημα που θα κληθούμε να πληρώσουμε μόνο στην περίπτωση που θα επιλέξουμε το Ε.Ν. αλλήθι θα είναι μία πραγματικότητα που θα ζήσουμε και εάν ακόμα παραμείνουμε στο ευρώ, έστω και εάν παραχωρώντας γη και ύδωρ στους δανειστές καταφέρουμε να πάρουμε τις επόμενες δόσεις. Είναι άηλιωστε πλέον γνωστό ότι τα δάνεια αυτά στο συντριπτικό τους ποσοστό κατευθύνονται απ' ευθείας στους κατόχους Ελληνικών ομολόγων και όχι στα ταμεία του δημοσίου.

Τελειώνοντας θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η επιλογή μεταξύ παραμονής στο ευρώ ή όχι πέρα από τις οικονομικές έχει σαφώς και πολιτικές παραμέτρους. Είναι σαφές ότι μία με πρωτοβουλία της Ελλάδας έξοδος από το ευρώ και στάση πληρωμών, δεν θα αρέσει καθόλου στους εταίρους μας. Ενδεχομένως θα οδηγήσει σε αποβολή της Ελλάδας από την Ε.Ε. και στην ανάγκη χάραξης ανεξάρτητης και πολυδιάστατης εξωτερικής πολιτικής ώστε να μην οδηγηθεί η Ελλάδα σε μία κατάσταση ιδιότυπης «αλβανοποίησης». Βέβαια ανεξάρτητα από το τι θα πράξει η Ελλάδα η πιθανότητα του χρόνου τέτοια εποχή να μην υπάρχουν ούτε ευρώζώνη ούτε Ε.Ε. (τουλάχιστον όπως την ξέρουμε μέχρι σήμερα) είναι υπαρκτή και θα πρέπει από τώρα η Ελλάδα να φροντίσει να αποκαταστήσει τις καλές σχέσεις που κάποτε διατηρούσε με τις εκτός Ε.Ε. ανερχόμενες δυνάμεις.

